

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

4/2016

ročník/volume 26

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

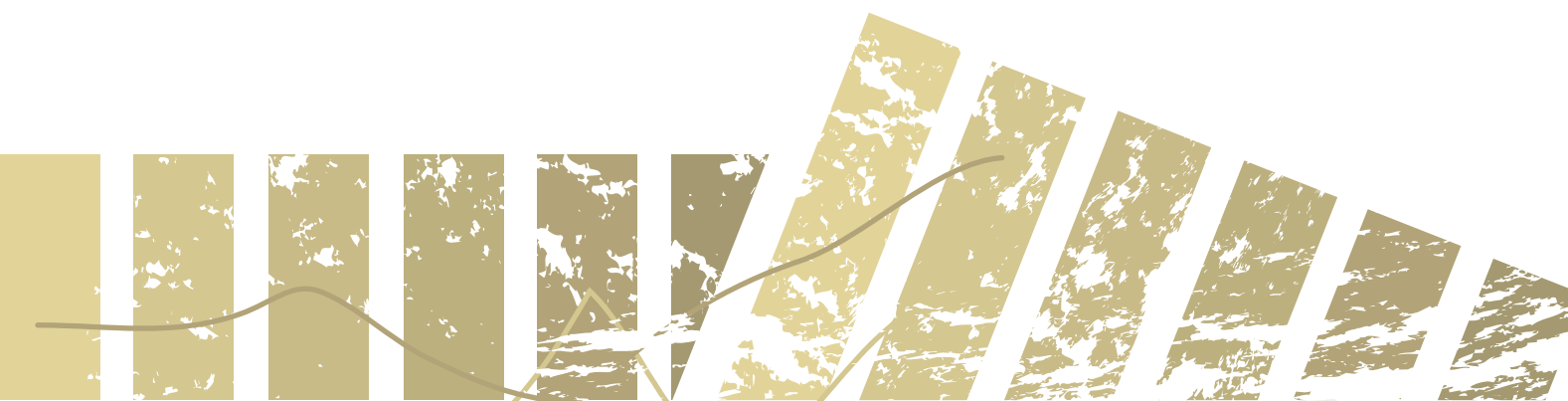
Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 4

Typ článku/Type of article: informatívny článok/informative article

Strany/Pages: 54 – 67

Dátum vydania/Publication date: 15. október 2016/October 15, 2016

Informatívny článok/Informative article

Marcela KÁČEROVÁ

Katedra humánnej geografie a demografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Radka HORVÁTHOVÁ

AZYLOVÝ A NATURALIZAČNÝ PROCES NA SLOVENSKU

ASYLUM AND NATURALIZATION PROCESS IN SLOVAKIA

ABSTRAKT

Nelegálna migrácia predstavuje dlhodobý vážny problém, ktorý si vyžaduje systematický prístup a náležitú pozornosť nielen zo strany Európskej únie (ďalej aj „EÚ“) ako celku, ale aj jednotlivých členských štátov. V súčasnosti prebieha snaha o vytvorenie spoločnej migračnej politiky EÚ, popri ktorej vieme identifikovať špecifické prístupy jednotlivých členských krajín. Slovenská republika (ďalej aj „SR“) ako debutant v tejto oblasti urobila v uplynulých desiatich rokoch významný posun v boji proti nelegálnej migrácii. Najdynamickejším prvkom tohto boja sa aj na Slovensku stáva azylový proces a jeho vyústenie do udelenia azylu. Cieľom príspevku je analýza vývoja súčasného stavu azylového procesu. Pozornosť venujeme trom aspektom: vývojovým tendenciám azylu, základným demografickým štruktúram azylantov a procesu naturalizácie azylantov. Identifikujeme možný vplyv spoločensko-politickej situácie na rozvoj azylového procesu v rokoch 1992 – 2015 na Slovensku.

ABSTRACT

Irregular migration has long been a serious problem that requires a systematic approach and an adequate attention not only from the European Union (EU) as a whole, but also from individual member states. Along with current ongoing effort to create a common EU migration policy, specific approaches of individual countries can be identified. The Slovak Republic as a newcomer in this field has made a significant step toward the fight against irregular migration over the past ten years. Asylum process leading to granted asylum is the most dynamic element of this fight in Slovakia. The aim of this paper is to analyze the current status of the asylum process. We focus on three main aspects: asylum trends, basic demographic structure of asylum seekers and their naturalization process. We identify the possible impact of the socio-political situation on the development of the asylum process between 1992-2015 in Slovakia.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

azyl, azylanti, Slovensko, naturalizácia

KEY WORDS

asylum, asylum seekers, Slovakia, naturalization

1. ÚVOD

Politická nestabilita vyvolaná zvyšujúcim sa počtom ozbrojených konfliktov vo svete podporuje rozmach nelegálnej migrácie do Európskej únie. Rast početnosti

nelegálnych migrantov a ich snaha o zotrvanie (azylový proces) v krajinách Európy sa v posledných mesiacoch stáva takmer každodennou témou. Najčastejšia interakcia je prostredníctvom masmédií, k téme sa vyjadrujú nielen reportéri, ale aj politici, výskumní a humanitárni pracovníci. V dôsledku migračných trás nelegálnych migrantov sa ich zvýšený výskyt nevyhol ani Slovensku.

Cieľom príspevku je hodnotenie minulého a súčasného stavu azylového procesu na Slovensku. Zameriame sa na obdobie rokov 1992 – 2015, t. j. rok pred celou novodobou érou samostatnosti Slovenskej republiky a počas nej. Pri komplexnej analýze pozornosť sústredíme aj na naturalizačný proces a štruktúry žiadateľov o azyl a azylantov. Opierame sa o právny a legislatívny rámec. Využívame predovšetkým metódu popisnej štatistiky spolu s ďalšími jednoduchými štatistickými a matematickými postupmi. Hodnotíme vplyv spoločensko-politickej situácie na dané ukazovatele, čo nám umožňuje vytvoriť širší obraz. Zachytávame spôsob, akým Slovenská republika reagovala na spoločenské a politické zmeny založené na vlastných rozhodnutiach, aj ako nás ovplyvňuje situácia v iných krajinách.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Pod nelegálnou migráciou (irregular, undocumented, illegal)¹ rozumieme presun osoby na iné miesto pobytu alebo jej tranzit bez platných dokladov, resp. s falošnými dokladmi, teda s využitím nelegálnych prostriedkov. Za nelegálneho migranta označíme štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý vstúpi, zdržiava sa alebo pracuje na území schengenského priestoru bez potrebných dokladov, povolení, registrácie.

Vývoj na slovenskej migračnej scéne významne ovplyvnili predovšetkým dve udalosti, a to začlenenie Slovenska do Európskej únie (1. máj 2004) a jeho následné pripojenie k schengenskému priestoru (21. december 2007). Oba tieto akty sprevádzali organizačné zmeny v kompetentných inštitúciách. Vznikla potreba harmonizovať národnú legislatívu s komunitárnym právom EÚ a prispôbiť sa požiadavkám a obsahu schengenského *acquis*.² Slovenská republika sa postupne transformuje z historicky emigračnej krajiny na tranzitnú krajinu, ba až cieľovú destináciu. Sprievodným javom je nielen zvyšujúca sa životná úroveň, ale aj rastúce ekonomické príležitosti a stabilnejšie sociálne zázemie, čo núti zvyšovať úroveň kooperácie v otázkach riadenia legálnej migrácie a potláčania nelegálnej migrácie [11]. Azylanti nereprezentujú nelegálnu migráciu per se. Žiadatelia o azyl sú v súčasnosti dynamickou zložkou zahraničnej migrácie, ktorá aktuálne patrí medzi najdiskutovanejšie témy nielen na Slovensku, ale aj v celej EÚ.

¹ Divinský [2] upozorňuje na snahu cudzojazyčnej literatúry a praxe vyhýbať sa používaniu termínu „illegal“, pretože evokuje negatívne javy, predstavuje pojem nevhodný, asociovaný s trestnou činnosťou. Nahrádza sa synonymami *irregular, undocumented, unauthorized, clandestine*. V slovenských podmienkach sa tieto korektné pojmy doposiaľ neujali. Pokrok pozorujeme pri označení pojmov *nedovolené/neoprávnené prekročenie štátnej hranice a neoprávnené pobyty*.

² Schengenské *acquis* predstavuje systém právnych noriem európskeho práva, ktorý upravuje vzťahy vznikajúce pri uplatňovaní práva voľného pohybu. Jeho cieľom je vytváranie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

Azyl je forma ochrany, ktorá sa poskytuje cudzincovi pred prenasledovaním³ z dôvodov uvedených v medzinárodnej zmluve alebo v osobitnom predpise, či na základe doplnkovej ochrany pred vážnym bezpráviem v krajine pôvodu. Terminológiu, azylovú procedúru, pôsobnosť orgánov, integráciu azylantov, ich práva a povinnosti a pobyt v azylových zariadeniach upravuje v Slovenskej republike zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Prijatím tohto zákona sa pojem utečenec nahrádza pojmi žiadateľ o azyl a azylant. Žiadateľ o azyl je cudzí štátny príslušník, ktorý na útvare policajného zboru vyhlási, že žiada o udelenie azylu na území SR [1]. Ide o osobu, ktorá čaká na ukončenie azylového konania. Jej žiadosť môže byť posúdená kladne – získava štatút azylanta, alebo záporne – žiadosť o udelenie azylu je zamietnutá. V druhom prípade je žiadateľovi zabezpečený návrat do krajiny pôvodu alebo sa mu poskytne iný druh medzinárodnej ochrany. Požiadať o azyl môže príslušník tretej krajiny ihneď po vstupe na územie SR i kedykoľvek potom, dokonca aj vtedy, ak ho polícia zadržala ako nelegálneho migranta. Azyl udeľuje Migračný úrad Ministerstva vnútra SR. Úrad predstavuje základnú inštitucionálnu bázu, ktorá riadi celú starostlivosť o azylantov, žiadateľov o azyl, odídenčov a zabezpečuje ostatné úlohy definované v zákone o azyle. Zákon o azyle bol viackrát novelizovaný, najnovšie zmeny nadobudli účinnosť v júli 2015 zákonom č. 131/2015 (zákon č. 606/2003, č. 207/2004, č. 1/2005, č. 692/2006, č. 643/2007, č. 451/2008 a trikrát v roku 2013 – č. 75/2013, č. 305/2013 a č. 495/2013).

Liberalizácia zákona o azyle má za následok zneužívanie azylovej procedúry. Možnosť požiadať o azyl aj po zadržaní policajnými zložkami využíva čoraz viac nelegálnych migrantov, ktorých pôvodnou cieľovou destináciou nebolo Slovensko. Postupnými novelizáciami sa sprísňujú podmienky udelenia azylu s cieľom minimalizovať opakovanie podania žiadosti o azyl a predísť tak vyhosteniu žiadateľa z krajiny.

Samotné azylové konanie prebieha v štyroch etapách. Prvá je začatie azylového procesu. Žiadateľovi o azyl je odňatý doklad totožnosti (nahradený iným preukazom), odobraté odtlačky prstov a sú vykonané rôzne úkony na útvare policajného zboru. Povinnosťou žiadateľa sa stáva dostaviť sa do 24 hodín do záchytného tábora. Tento pobyt je zároveň druhou etapou, v ktorej žiadatelia strávia spravidla 30 dní. Počas tohto obdobia sa podrobujú rôznym zdravotným vyšetreniam. Na výsledok azylového konania sa čaká v pobytovom tábore, ktorý predstavuje tretiu fázu azylového konania. Konečná fáza azylového procesu nastáva do 90 dní od jeho začiatku vydaním rozhodnutia. Kladným vybavením žiadosti získava migrant rovnaké práva a povinnosti ako občan SR, vynímajúc brannú povinnosť a volebné právo. Zároveň získava oprávnenie na trvalý pobyt na našom území na neurčitý čas. Žiadateľ musí byť oboznámený s rozhodnutím v jazyku, ktorému rozumie.

Ďalšou formou medzinárodnej ochrany na území Slovenska je doplnková ochrana. V prípade, že sa žiadateľovi neudelí azyl a je v krajine návratu vystavený reálnej hrozbe neprávnosti, poskytne mu Slovenská republika doplnkovú ochranu. Podstatným rozdielom pri udeľovaní azylu a poskytovaní doplnkovej ochrany je čas,

³ *Prenasledovanie (perzekúcia) – závažné konanie, ktoré predstavuje útoky na základné ľudské práva – ohrozenie života, slobody alebo fyzickej integrity, pričom je založené na rasových, náboženských, národnostných, politických dôvodoch alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine (článok 1A [3]).*

na ktorý sa ochrana udeľuje. V prípade azylu ide o trvalý pobyt cudzinca na našom území, v prípade doplnkovej ochrany ide o prechodný pobyt na obdobie jedného roka, ktorý na základe opodstatnených dôvodov možno opäť predĺžiť na dva roky.

3. VÝVOJOVÉ TRENDY AZYLOVÉHO PROCESU NA SLOVENSKU

Nelegálna migrácia vo svojej podstate generuje zmeny v legálnej migrácii, ako naznačuje vývoj v oblasti azylového procesu aj v prípade Slovenska.

Vývojový trend žiadateľov o azyl má štyri vývojové fázy (graf č. 1). Prvá fáza v rokoch 1992 – 1998 je špecifická nevýrazným počtom žiadateľov o azyl. Druhé obdobie sa vyznačuje malým relevantným nárastom (3-násobný nárast v rokoch 1999 – 2000 oproti roku 1998). V treťom období (2001 – 2004), ktoré z hľadiska počtu žiadostí o azyl možno označiť za najdôležitejšie, sme na Slovensku zaznamenali viac ako 5-násobné zvýšenie žiadostí o azyl. Kým v roku 1999 sme evidovali len približne 1 000 žiadateľov o azyl, v roku 2003 ich bolo už viac ako 10-tisíc. Počet žiadateľov o azyl kulminoval v roku 2004 tesne pred vstupom SR do EÚ (130-násobný nárast v porovnaní s rokom 1992). Toto historické maximum sa už nebude zrejme opakovať. V prepočte na počet obyvateľov SR sa Slovensko zaradilo ku krajinám s najvyššími hodnotami žiadateľov o azyl (medzi Rakúsko, Švajčiarsko, Švédsko, Nórsko a iné). Tento nárast môže byť okrem celkového zvýšenia počtu nelegálnych migrantov v slovenskom priestore spôsobený aj nepriamymi faktormi, ako napríklad skutočnosťou, že Rakúsko uznalo SR za bezpečnú tretiu krajinu v roku 2003, či prerušením readmisnej dohody Ukrajinou [8].

Od roku 2005 nastáva výrazný prepád počtu žiadateľov o azyl, čo je dôsledkom viacerých faktorov. Na jednej strane znižujúci sa počet tranzitujúcich nelegálnych migrantov, na druhej strane sprísnenie kontroly a aplikácia Dublinského dohovoru.⁴ To v praxi znamená výrazné obmedzenia pre migrantov, pretože ak je osoba zaregistrovaná ako žiadateľ o azyl v Slovenskej republike, jej šanca na udelenie azylu v niektorej inej krajine EÚ je minimálna. Realizácia tohto dohovoru má za následok až 3-násobný pokles počtu žiadateľov o azyl medzi rokmi 2004 – 2005. Štvrté obdobie sa začína poklesom v roku 2008, keď sa čoraz striktnejšie uplatňoval Dublinský dohovor, a svoj podiel na tom má aj zavedenie systému EUODAC.⁵ Slovensko patrí ku krajinám s nízkou mierou udelených azylov.

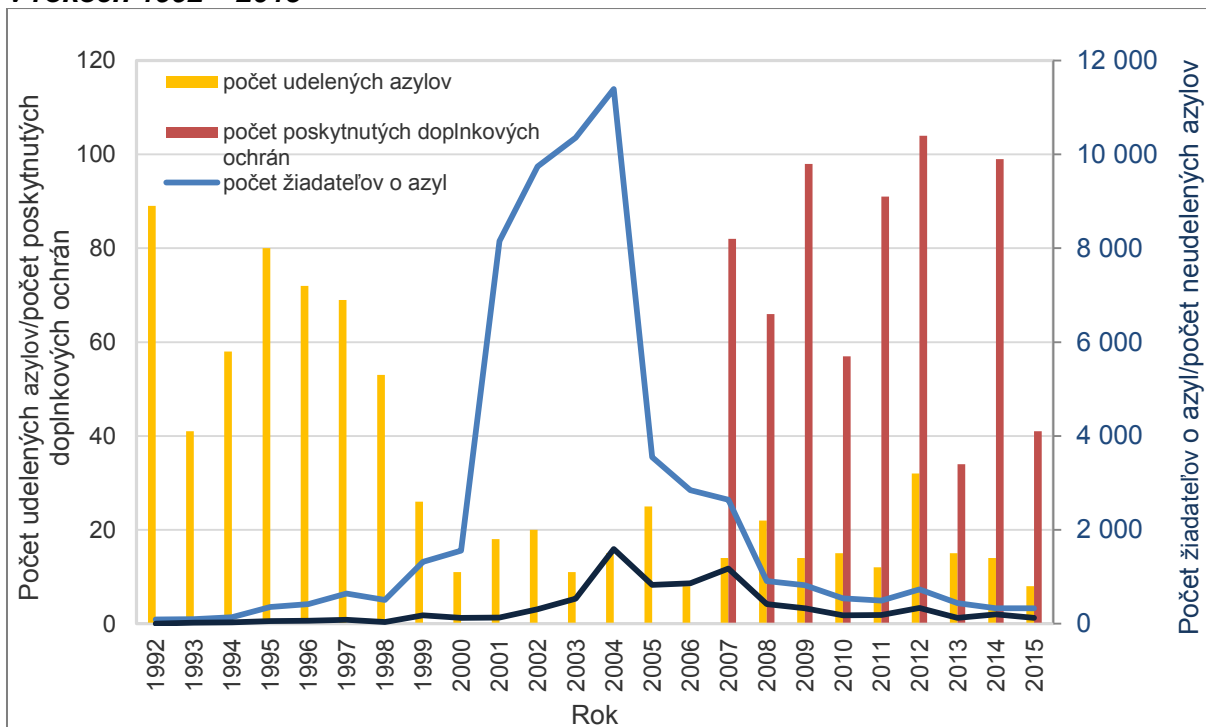
Zneužívanie azylovej procedúry sa prejavilo aj štatisticky. Vývoj počtu žiadostí o azyl na jednej strane a rozdiel medzi krivkami udelených a neudelených azylov naznačuje nízku mieru úspešnosti azylového konania. Tento odstup nepredstavuje

⁴ *Dublinský dohovor stanovuje kritériá, na základe ktorých sa určí krajina zodpovedná za preskúmanie žiadosti o azyl a zabráni sa tak podávaniu viacnásobných účelových žiadostí o udelenie azylu vo viacerých členských štátoch Európskej únie. Dohoda podpísaná v Dubline 15. júna 1990 je označovaná ako Dublin I a členské štáty Európskej únie ju aplikujú od roku 1997. V Slovenskej republike vykonáva úlohy plynúce z nariadenia Rady (ES) č.343/2003 Dublinské stredisko fungujúce v rámci Ministerstva vnútra SR. Základ nariadenia spočíva v určení zodpovedného členského štátu EÚ na preskúmanie žiadosti o azyl podanej v niektorom z členských štátov EÚ. Ustanovuje presné kritériá a mechanizmy, vďaka ktorým sa snaží efektívne zabrániť podávaniu viacnásobných účelových žiadostí o udelenie azylu vo viacerých členských štátoch, a tým zneužívaniu azylového systému. Zodpovednou krajinou sa stáva tá, ktorá zohrala najdôležitejšiu úlohu pri umožnení vstupu žiadateľa na územie štátov Európskej únie.*

⁵ *EUODAC – medzinárodná databáza odtlačkov prstov žiadateľov o azyl.*

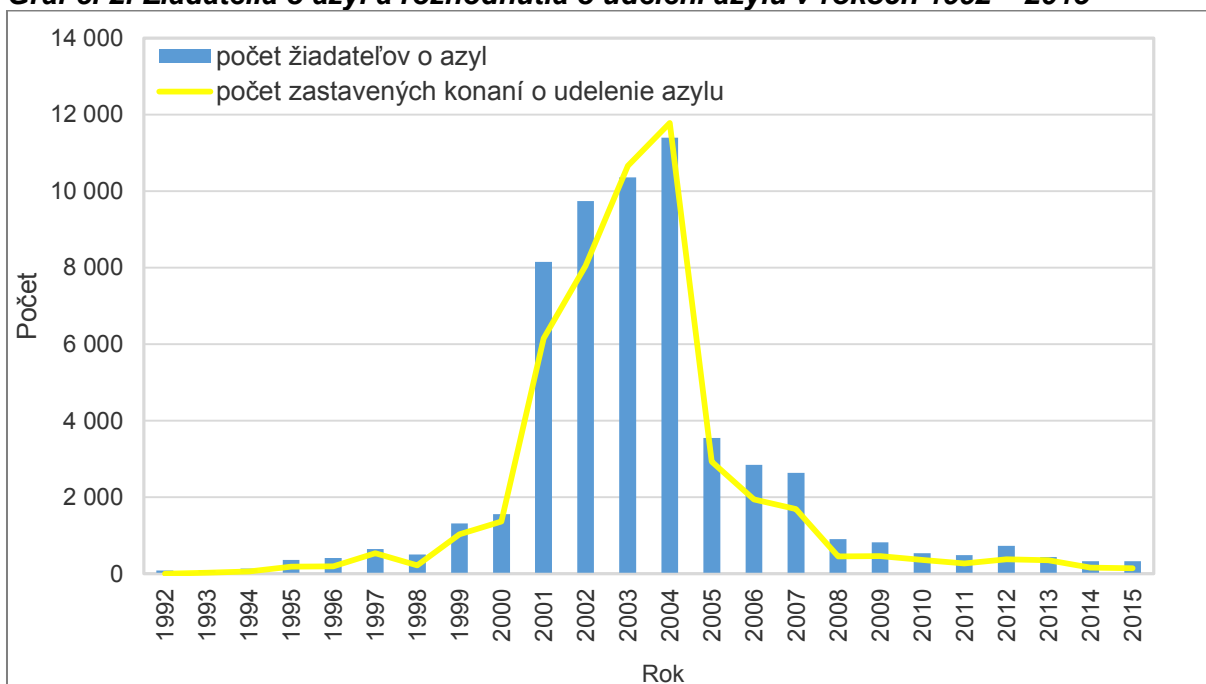
štatistickú chybu, ale tretiu možnosť vyvrcholenia azylovej procedúry, t. j. zastavené konanie (graf č. 2). V praxi to znamená, že žiadateľ o azyl nezotrval v SR až do ukončenia procesu, ale opustil našu krajinu skôr, pričom sa predpokladá, že bude pokračovať v ceste do zamýšľanej (vopred vybranej) destinácie. Získať azyl na Slovensku nebolo jeho primárnym cieľom, avšak azylové konanie je pre cudzincov garanciou, že nebudú vyhostení z krajiny.

Graf č. 1: Žiadatelia o azyl a rozhodnutia o udelení azylu a doplnkovej ochrany v rokoch 1992 – 2015

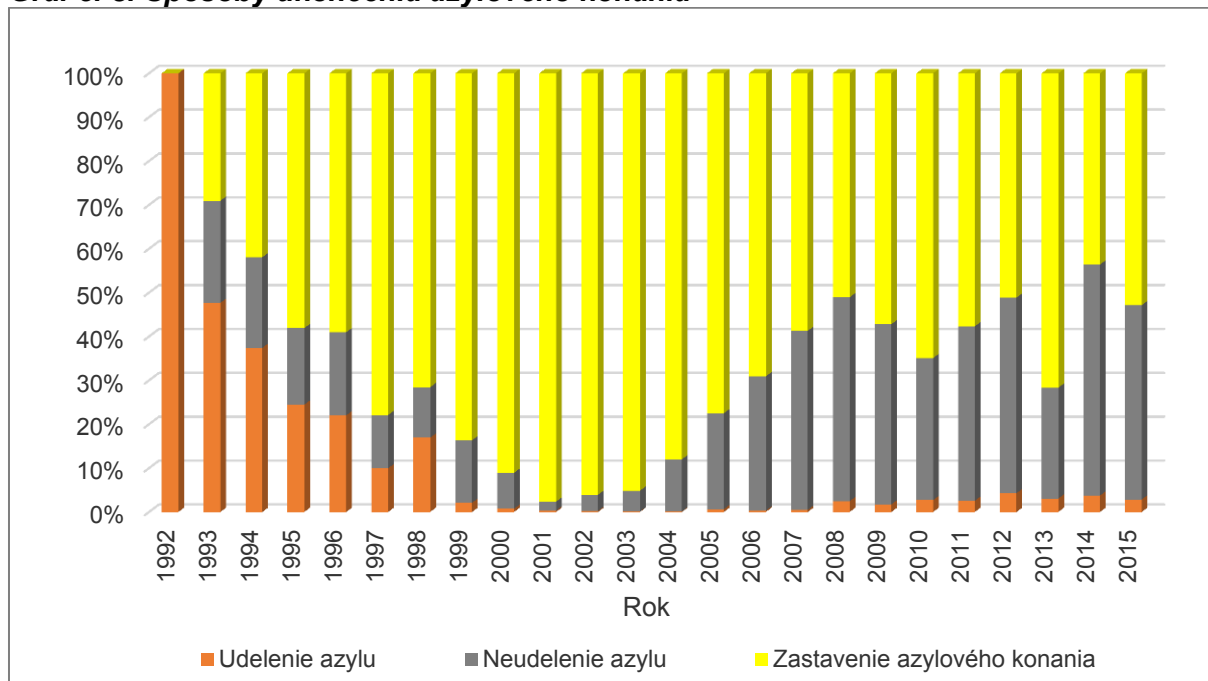

Zdroj údajov: [9]

Graf č. 2: Žiadatelia o azyl a rozhodnutia o udelení azylu v rokoch 1992 – 2015

Zdroj údajov: [9]

Graf č. 3: Spôsoby ukončenia azylového konania

Zdroj údajov: [9]

Táto skutočnosť im umožňuje opätovne sa pokúsiť prekročiť hranice a pokračovať v ceste do pôvodne plánovanej destinácie. Žiadateľ o azyl je umiestnený do záchytného a pobytového tábora, avšak na základe žiadosti má možnosť získať pobyt aj mimo týchto zariadení. Najnovšia novelizácia zákona o azyle priniesla do praxe možnosť zastaviť azylové konanie žiadateľovi, ktorý nespôsobuje s ministerstvom a znemožňuje tým kompetentným orgánom posúdenie svojej žiadosti o azyl.

Iný pohľad na danú situáciu prináša podiel udelených azylov z celkového počtu riadne ukončených azylových konaní (miera priznaných azylov). Očistená miera od zastavených konaní dosahuje v posledných piatich rokoch 6 – 10 %. Tento fakt potvrdzuje premisu, že Slovensko patrí ku krajinám, ktoré nie príliš ochotne udeľujú azyl (graf č. 3). Pokiaľ by sme nevylúčili zastavené konania, podiel udelených azylov by bol výrazne nižší. Z celkového počtu 58 408 žiadateľov o azyl v rokoch 1992 – 2015 získalo štatút azylanta iba 742 osôb, t. j. 1,27 %. Za korektnější ukazovateľ azylového procesu považujeme mieru priznaných azylov. Divinský [2] sa domnieva, že počet osôb so získaným štatútom azylanta v SR, ktoré reálne zotrvali na Slovensku, neprevyšuje 20 %. Dôvody odchodu sú rôzne. Od rodinných príslušníkov cez známych, ktorí sa presídlili do niektorej zo západoeurópskych krajín, prijateľnejšiu spoločenskú klímu v inej krajine, aktívnejšie komunity migrantov až po lepšiu ponuku pracovných príležitostí a vlastnú sebarealizáciu. Slovensko presadzuje reštriktívnu azylovú politiku, verejná mienka odmieta migrantov a za prejavy intolerancie čelíme kritike zo strany niektorých európskych štátov.

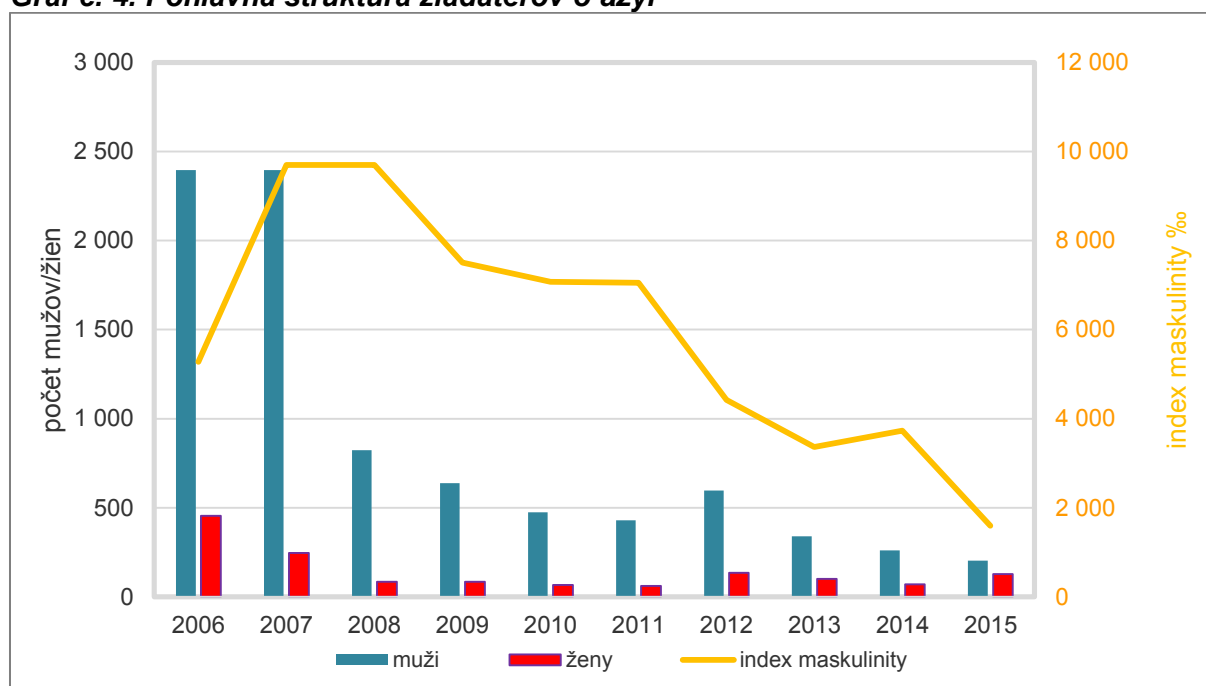
Z pohľadu medzinárodnej ochrany sa významnou stáva aj forma doplnkovej ochrany (graf č. 1). Na Slovensku sa jej využitie uplatňuje od roku 2007 a do roku 2015 bola doplnková ochrana (v prípade neudelenia azylu) priznaná 672 osobám.

4. DEMOGRAFICKÉ ŠTRUKTÚRY ŽIADATEĽOV O AZYL

Významným hľadiskom v analýze azylového konania je hodnotenie štruktúrnych charakteristík žiadateľov o azyl. V *pohlavnej štruktúre* (graf č. 4) výrazne prevláda mužská zložka. Index maskulinity je značne vzdialený od hraničnej hodnoty 1 000 ‰ a v roku 2007 dosiahol maximum. Na jednu ženu žiadajúcu o azyl pripadalo až 9,7 muža. Tento rozdiel v pohlavnej štruktúre žiadateľov o azyl sa ešte viac prehýbil v roku 2008. Následne zaznamenávame jeho pokles, avšak napriek tomu zostáva významný dodnes. V roku 2015 dosiahol index maskulinity hodnotu takmer 1 600 ‰ (pokles oproti maximu o 16,5 percentuálneho bodu). Z tohto dôvodu vnímame azylový proces na Slovensku ako výrazne maskulínny.

Veková štruktúra účastníkov azylového procesu sa sleduje prostredníctvom rôznych vymedzených vekových skupín. Osobitne sa sledujú maloletí bez sprievodu (ďalej aj „MBS“) ako súčasť predreprodukčného obdobia života. Reprodukčné obdobie je rozdelené do troch etáp, a to 18 – 25, 26 – 39 a 40 – 49 rokov. Poslednou sledovanou kategóriou sú osoby nad 50 rokov. Táto kategória sa v celom sledovanom období javí ako najmenej početná, bez výraznejších výkyvov hodnôt. Absolútnu väčšinu žiadateľov o azyl predstavujú osoby v reprodukčnom veku, najmä 18- až 25-roční. Pohlavná diferenciacia sa prejavila v dominancii mužov vo vekovej kategórii 18 – 25 rokov, avšak pri ženách v kategórii 26 – 39 rokov.

Graf č. 4: Pohlavná štruktúra žiadateľov o azyl

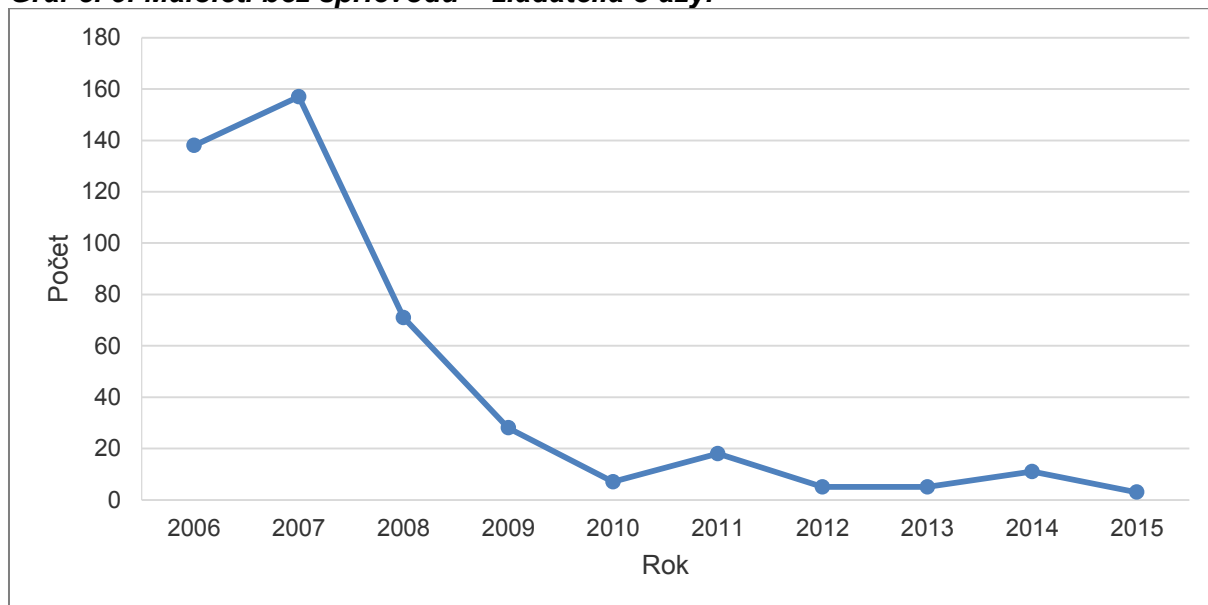

Zdroj údajov: [9]

Maloletí bez sprievodu predstavujú problémovú skupinu osôb. Početné sú problémy s hodnotnosťou ich veku, ak nie je overiteľný (napr. maloletý nemá doklad totožnosti). Pokiaľ osoba uvádza vek nižší ako 18 rokov, plynú zo vzniknutej situácie určité výhody v rámci azylovej procedúry, pobytu v azylovom zariadení a zároveň policajný útvar nie je oprávnený túto osobu vyhostiť. V súčasnosti je v sporných prípadoch mladistvý povinný podrobiť sa lekárskej prehliadke, ktorá má prispieť k určaniu jeho veku. MBS sledujeme v troch vekových kategóriách: do 13 rokov, vo veku 14 – 15 rokov a vo veku 16 – 17 rokov. Najviac sa vyskytujú 16- až

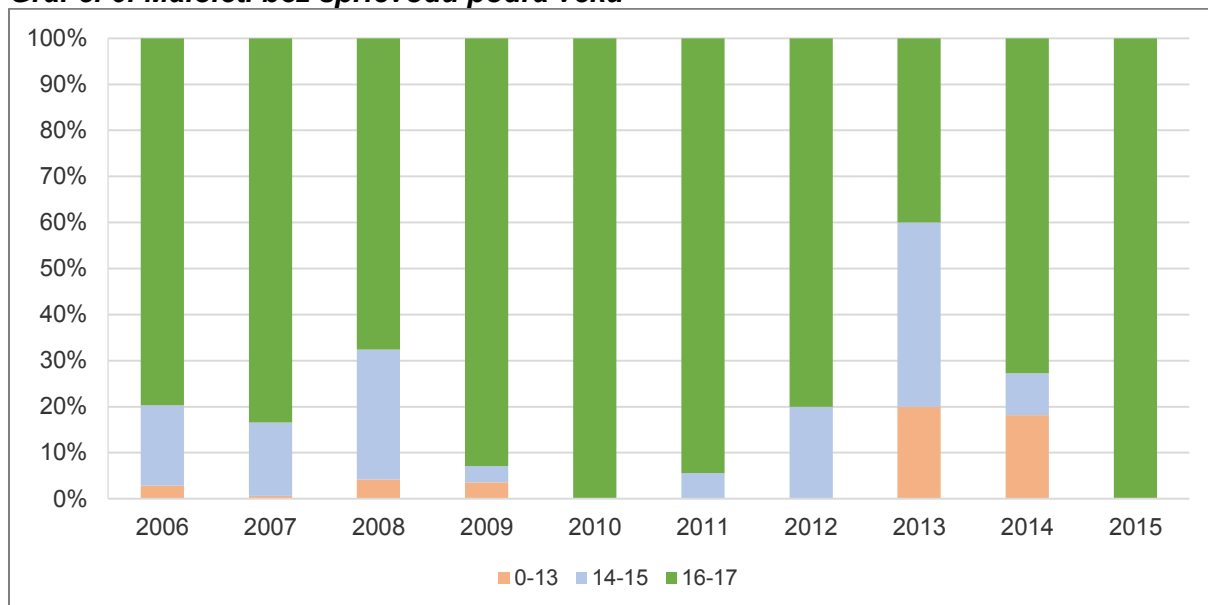
17-roční MBS, najmenej MBS do 13 rokov (graf č. 6). Z vývojového hľadiska pozvoľne klesá počet maloletých (graf č. 5), ktorí žiadajú o azyl v Slovenskej republike.⁶ Z niekdajšieho maxima 157 detí poklesol ich absolútny počet na hodnoty okolo 5 – 10 detí ročne. MBS predstavujú jednu z najzraniteľnejších skupín migrantov. Cestujú do ekonomicky silných a atraktívnych krajín EÚ, v ktorých sa pravdepodobne nachádza člen ich rodiny. Slovenské orgány sa po zaistení snažia zabezpečiť MBS primeranú starostlivosť a vyhľadať ich rodinu s cieľom zlúčenia.

Graf č. 5: Maloletí bez sprievodu – žiadatelia o azyl

Zdroj údajov: [9]

Graf č. 6: Maloletí bez sprievodu podľa veku

Zdroj údajov: [9]

⁶ Divinský [1] uvádza alarmujúci počet MBS, viac ako dvetisíc v rokoch 2002 – 2004 (štatistiky Ministerstva vnútra SR, Azyl a migrácia – dnes už nedostupné).

Vo všeobecnosti zmeny prebiehajúce v pohlavnej a vekovej štruktúre žiadateľov o azyl sú determinované vývojom týchto štruktúr u nelegálnych migrantov.

V štruktúre žiadateľov o azyl podľa kontinentu výrazne dominovala Ázia s viac ako 60 % podielom okrem rokov 2011 a 2012. Prechodne sa v rokoch 2010 – 2014 zvýšil záujem o azyl v SR najmä z krajín Afriky (2012 – až 51 % podiel zo všetkých žiadostí). V roku 2015 ich podiel opäť klesá na hodnotu 4 %. V európskom priestore žiadajú o azyl predovšetkým osoby z nástupníckych štátov bývalého Sovietskeho zväzu, z ostatných krajín Európy evidujeme len nepatrný podiel žiadostí. Z Ameriky zaznamenávame rádovo iba niekoľko žiadostí ročne, ich podiel nedosahuje ani 1 %.

Najvýznamnejšími krajinami pôvodu žiadateľov sú Afganistan, Somálsko, Gruzínsko, Moldavsko, Irak, India a Pakistan, ktoré obsadzujú prvé priečky v počtosti žiadostí o azyl za posledných 10 rokov (štatisticky dostupné údaje). Informácie o krajine pôvodu využívané na overenie dôveryhodnosti žiadosti o azyl či na vyhodnotenie rizík v spojitosti s návratom sú nesmierne dôležitou súčasťou azylovej procedúry. Často predstavujú jediný dostupný dôkaz v azylovom konaní. Štáty Európskej únie v snahe o vybudovanie jednotného európskeho azyloveho systému využívajú na posudzovanie žiadostí o azyl spoločný nástroj COI (Country of Origin Information). COI predstavuje databázu, ktorá má poskytnúť relevantné informácie právnym zástupcom rozhodujúcim v azylovom konaní o bezpečnostnej, politickej, sociálnej, kultúrnej, ekonomickej situácii a dodržiavaní ľudských práv v krajinách pôvodu [7]. Migračný úrad SR uverejňuje na svojej webstránke Správy o krajinách pôvodu utečencov (preložené do slovenského jazyka). Na webstránke je aktuálne dostupných 19 správ o krajinách pôvodu¹ žiadateľov o azyl.

Tabuľka č. 1: Prehľad krajín pôvodu podľa najvyššieho počtu žiadateľov o azyl v SR

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	India	Pakistan	Gruzínsko	Pakistan	Afganistan	Somálsko	Somálsko	Afganistan	Afganistan	Irak
2.	Rusko	India	Moldavsko	Gruzínsko	Rusko	Afganistan	Afganistan	Somálsko	Sýria	Afganistan
3.	Moldavsko	Rusko	Pakistan	Moldavsko	Gruzínsko	Gruzínsko	Gruzínsko	Gruzínsko	Vietnam	Ukrajina
4.	Gruzínsko	Moldavsko	Rusko	Rusko	India	Moldavsko	Kongo	Eritrea	Ukrajina	Oblasti inde nešp.
5.	Irak	Gruzínsko	India	India	Moldavsko	Rusko	Arménsko	Arménsko	Somálsko	India
6.	Bangladéš	Irak	Afganistan	Vietnam	Pakistan	India	Moldavsko	Pakistan	Gruzínsko	Gruzínsko
7.	Pakistan	Bangladéš	Čína	Afganistan	Vietnam	Vietnam	Eritrea	Sýria	Oblasti inde nešp.	Sýria
8.	Čína	Čína	Irak	Čína	Čína	Pakistan	Kongo (býv. Zair)	Rusko	India	Rusko
9.	Vietnam	Afganistan	Vietnam	Arménsko	Somálsko	Irán	Čína	Ukrajina	Pakistan	Bangladéš
10.	Palestína	Vietnam	Bangladéš	Srbsko	Ukrajina	Čína	Alžírsko	India	Eritrea	Moldavsko

Zdroj údajov: [9]

Štruktúru žiadateľov o azyl v SR ovplyvňuje meniaci sa politická a ekonomická situácia vo svete. V 90. rokoch prevládali medzi žiadateľmi o azyl v SR osoby zo

¹ Afganistan, Alžírsko, Angola, Arménsko, Burundi, Čína, Egypt, India, Irak, Irán, Kamerun, Konžská demokratická republika, Moldavsko, Pakistan, Palestínske okupované územia – Pásmo Gazy, Somálsko, Sýria, Tunisko, Vietnam [10].

štátov Balkánskeho polostrova, ktoré neskôr vystriedali obyvatelia z krajín Blízkeho a Stredného východu a z afrických štátov. Dôvodom ich emigrácie z krajiny pôvodu boli predovšetkým vojny, násilné konflikty a perzekúcia. Po vstupe do nového milénia začína narastať počet tzv. účelových žiadateľov o azyl pochádzajúcich z najľudnatejších štátov Ázie, južnej a juhovýchodnej Ázie, východnej Európy a oblasti Kaukazu. Historicky absolútne maximum v SR dosiahli žiadatelia o azyl z Indie v roku 2004 s počtom 2 969 jedincov [2]. Z tabuľky 1 vyplýva, že v sledovanom období najviac žiadateľov o azyl v SR pochádzalo spolu z 22 krajín sveta. Najčastejšie sa medzi nimi objavuje (v 7 – 10 prípadoch počas obdobia rokov 2006 – 2015) Gruzínsko, Moldavsko, Ruská federácia, Čína, India, Afganistan a Pakistan.

5. NATURALIZÁCIA

Vyvrcholením snáh migranta v integračnom procese je získanie štátneho občianstva v hostiteľskej krajine, ktorým sa mu priznávajú rovnaké práva i povinnosti, ako má autochtónne obyvateľstvo. Štátne občianstvo Slovenskej republiky možno získať tromi spôsobmi: narodením, osvojením alebo udelením. Získanie štátneho občianstva udelením, naturalizáciou, možno po splnení určitých podmienok. Inštitút štátneho občianstva sa na začiatku sledovaného obdobia využíval pomerne často, postupne sa podmienky na udelenie štátneho občianstva sprísňovali. Cudziniec žiadajúci o udelenie občianstva musí splniť týchto päť kritérií: aspoň 8 rokov musí mať nepretržite trvalý pobyt na území SR, musí byť bezúhonný, ovládať slovenský jazyk, vyžadujú sa všeobecné znalosti o Slovenskej republike a predloženie všetkých potrebných dokladov podľa zákona o štátnom občianstve. Existujú výnimky týkajúce sa napríklad azylantov, ktorým stačí mať nepretržitý pobyt na SR počas štyroch rokov. Z celkového počtu 742 azylantov v období 1992 – 2015 získalo štátne občianstvo 238. Vývoj počtu udelených štátnych občianstiev nie je stabilný, avšak v priemere sa ročne udelí menej ako 10 štátnych občianstiev SR azylantom. Zaznamenali sme aj vyššie počty, ojedinelé maximum v roku 2002 (59 osôb) a 2003 (42 osôb). Najviac štátnych občianstiev SR bolo udelených azylantom pochádzajúcim z Afganistanu, Arménska, Bosny a Hercegoviny.

Tabuľka č. 2 poskytuje prehľad o počte azylantov podľa ich štátnej príslušnosti, ktorí sa v SR naturalizovali, t. j. získali štátne občianstvo SR. Tabuľka č. 2 zachytáva iba tie štáty, z ktorých bolo udelené štátne občianstvo SR viac ako 10 azylantom. Ku koncu roka 2015 ich bolo len sedem. Ostatní, ktorých sa týka naturalizácia, sú buď reemigranti, alebo cudzinci zdržiavajúci sa na území SR legálne.

Tabuľka č. 2: Naturalizovaní azylanti podľa štátnej príslušnosti v období rokov 1993 – 2015

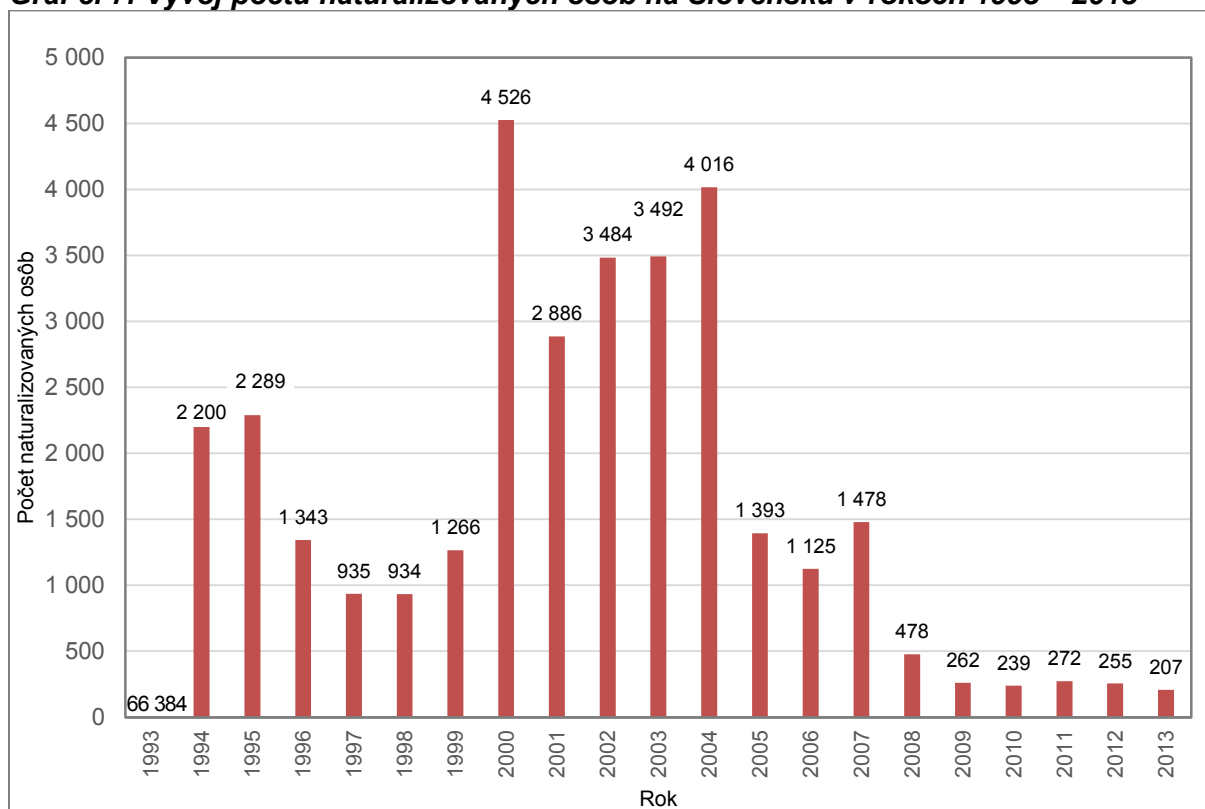
Štátna príslušnosť	Udelený azyl	Z toho udelené št. občianstvo
Afganistan	241	74
Arménsko	34	26
Bosna a Hercegovina	36	17
Juhoslávia	37	13
Angola	24	12
Rumunsko	37	11
Irán	27	11

Zdroj údajov: [9]

Súbor naturalizovaných osôb vykazoval v čase rozdelenia federácie veľmi početné hodnoty (graf č. 7). To spôsobila možnosť „nového“ českého občana získať slovenské štátne občianstvo iba vyhlásením. Túto možnosť využilo 66 384 ľudí v roku 1993, čo im prinieslo výhody vo veciach majetkových reštitúcií či nadobúdania nehnuteľností. Bolo to len prechodné obdobie, po ktorom nasledoval okamžitý niekoľkoročný útlm v počte naturalizovaných osôb. Rokom 2000 nastupuje nový trend trvajúci 5 rokov. Inštitút občianstva využívalo približne 3- až 4-tisíc osôb ročne. V tom čase ešte neplatila novela zákona o štátnom občianstve č. 40/1993 Z. z., ktorá sprísnila podmienky udelenia občianstva SR. Tá vstupuje do platnosti v roku 2005 (a následne 2007), keď sa počet naturalizovaných osôb dramaticky znižuje. Dotkla sa najmä migrantov z Ázie (Vietnamci a Číňania). Novelou zákona sa zaviedlo už spomínaných 5 kritérií, ktoré v súčasnosti musí naturalizovaná osoba splniť, pričom jednou z najťažších podmienok sa stáva ovládanie slovenského jazyka [6].

Na druhej strane sa zvýšil počet reemigrantov z USA, Kanady, Nemecka [2]. Posledná dostupná štatistická hodnota je z roku 2013 [4], keď evidujeme už piaty rok po sebe menej ako 300 naturalizovaných osôb. Celkovo získalo štátne občianstvo SR v období rokov 1993 – 2013 takmer 120-tisíc osôb. Najviac z nich pochádzalo z Českej republiky (cca 100-tisíc), najmä vďaka počiatočnému boomu. Druhou v poradí je Ukrajina a treťou krajinou je Rumunsko. Ako vidieť, tieto krajiny pôvodu nekorešpondujú so štátnou príslušnosťou azylantov, čo sme však ani neočakávali. Dôvodom je ich nízke zastúpenie v súbore naturalizovaných osôb (0,2 %).

Graf č. 7: Vývoj počtu naturalizovaných osôb na Slovensku v rokoch 1993 – 2013

Poznámka: Z dôvodu lepšej čitateľnosti grafu je rok 1993 znázornený len číselne.

Zdroj údajov: [4], [5]

6. ZÁVER

V súčasnosti Európa čelí fenoménu utečeneckej krízy, ktorý predstavuje vážny problém pre európsku integritu. Sám vysoký komisár Organizácie Spojených národov Antonio Guterres tvrdí: „Bojím sa o budúcnosť azylového systému v Európe.“

Počet žiadateľov o azyl v Európe dramaticky stúpol v priebehu roka 2015. Európa nebola pripravená na takýto nárast. Dôležitý je fakt, že bezpečnostná situácia v krajinách, odkiaľ žiadatelia o azyl pochádzajú, sa zlepšuje len veľmi pomaly. Predpokladá sa vzostup ich počtu aj naďalej, a tým aj narastanie tlaku na Európu. Európska únia hľadá efektívny spôsob, ako celú situáciu riešiť, avšak jej opatrenia a návrhy sa v mnohých členských štátoch nestretávajú s pochopením. Príkladom snáh vzájomnej spolupráce a koordinovaného úsilia o riešenie utečeneckej krízy je spoločný akčný plán EÚ a Turecka. Najväčšiemu náporu utečencov čelia z krajín EÚ Taliansko a Grécko, kde sa migranti dostávajú cez centrálnu Stredomorie. Európska komisia prišla s návrhom prerozdeliť utečencov medzi členské štáty, čím sa predpokladá odľahčenie exponovaných krajín, no s tým mnoho členov EÚ vrátane Slovenska nesúhlasí. Situácia prerástla do stavu, keď viaceré európske krajiny zamedzujú vstup nelegálnych migrantov na svoje územie výstavbou plotov, ktorú často sprevádza aj porušovanie základných ľudských práv. Tieto spôsoby sú v mnohých prípadoch neefektívne, pretože neodradia migrantov od snahy ísť za lepším životom. Na druhej strane situáciu zneužívajú nelegálni migranti, ktorí na azyl právo nemajú. Preto je potrebné dôkladne preskúmať žiadosti o azyl a zvýšiť kooperáciu členských štátov.

Napriek veľkému prílevu migrantov do Európy Slovensko nezaznamenalo enormný nárast nelegálnych migrantov, resp. ich žiadostí o azyl. Momentálny obraz azylového procesu zodpovedá menej ako 500 žiadateľom o azyl ročne. Počet udelených azylov na úrovni pod 20 ročne radí Slovensko ku krajinám s nízkou mierou udelených azylov. Nízky záujem utečencov o Slovensko má viacero dôvodov. Ide najmä o nízky príjem, ťažkosti s prístupom k azylovému konaniu, rodinné väzby azylantov v iných krajinách až po lepšie možnosti integrácie v ostatných krajinách EÚ. V skupine žiadateľov o azyl dominujú muži. Štruktúra žiadateľov o azyl v SR podľa krajiny pôvodu podlieha meniacej sa politickej a ekonomickej situácii vo svete. Kým v počiatkovej fáze sledovaného obdobia dominovali žiadatelia o azyl zo štátov Balkánskeho polostrova, nové milénium prináša žiadateľov o azyl pochádzajúcich z najľudnatejších štátov Ázie, južnej a juhovýchodnej Ázie, východnej Európy a oblasti Kaukazu.

Problémom pri integrácii azylantov sa javí aj neochota autochtónneho obyvateľstva prijať cudzincov. V blízkej budúcnosti neočakávame zmenu slovenského povedomia voči azylantom. Európska únia bude naďalej čeliť veľkým výzvam týkajúcim sa riešenia utečeneckej krízy.

LITERATÚRA

- [1] DIVINSKÝ, B.: Labour market-migration nexus in Slovakia: time to act in a comprehensive way. Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), 2007. 229 s. ISBN 978-80-89158-17-1.
- [2] DIVINSKÝ, B.: Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004 – 2008). Bratislava: Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), 2009.

- [Dostupné na: <http://www.iom.sk/sk/publikacie?download=106:migracne-trendy-v-slovenskej-republike-po-vstupe-krajiny-do-eu-2004-2008>, prístup k 5. 2. 2015]
- [3] Dohovor o právnom postavení utečencov (Ženevský dohovor 1951). Organizácia Spojených národov. [Dostupné na <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/pdf/zdroje/dohovory/dohovor-o-pravnom-postaveni-utecencov-z-roku-1951-a-protokol-z-roku-1967.html>, prístup k 5. 2. 2015]
- [4] Eurostat Statistics 2001 – 2013. Acquisition of Citizenship. [Dostupné na <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00024&plugin=1>, prístup k 5. 2. 2015]
- [5] European Union Democracy Observatory on Citizenship (EUDO): Statistics on Acquisition of Citizenship. Slovakia Statistics. European University Institute. Robert Schuman Centre for Advanced Studies. [Online, dostupné na <http://eudo-citizenship.eu/statistics-on-acquisition-data/?stype=1&cou=Slovakia>, prístup k 10. 2. 2015]
- [6] GALLOVÁ KRIGLEROVÁ, E. – KADLEČÍKOVÁ, J. – LAJČÁKOVÁ, J.: Migranti. Nový pohľad na staré problémy. Multikulturalizmus a kultúrna integrácia migrantov na Slovensku. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry, 2009. 128 s. [Dostupné na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/CVEK_migranti_final.pdf, prístup k 10. 2. 2015]
- [7] GYULAI, G.: Country Information in Asylum Procedures. Quality as a Legal Requirement in the EU. Hungarian Helsinki Committee: Budapest, 2007. 58 p. [Dostupné na: <http://www.refworld.org/pdfid/479074032.pdf>, prístup k 10. 2. 2015]
- [8] IVANOVÁ-ŽILÁKOVÁ, D.: Migrácia a azyl v SR a v EÚ. 2004. [Online, dostupné na: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/migracia-a-azyl-v-sr-a-v-eu>, prístup k 10. 2. 2015]
- [9] Ministerstvo vnútra SR. Azyl a migrácia. Štatistiky (2006 – 2015). [Dostupné na <http://www.minv.sk/?statistiky-20>, prístup k 10. 2. 2016]
- [10] Ministerstvo vnútra SR. Správy o krajinách pôvodu. [Online, dostupné na <http://www.minv.sk/?spravy-o-krajinach-povodu>, prístup k 10. 2. 2015]
- [11] MRLIANOVÁ, A. – ULRICHOVÁ, N. – ZOLLEROVÁ, M.: Praktické opatrenia v boji proti nelegálnej migrácii v Slovenskej republike. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu. Národná štúdia pre Európsku migračnú sieť, 2011. 86 s. [Dostupné na: http://emn.sk/phocadownload/emn_studies/emn-sk_studia_prakticke_%20opatrenia_v_%20boji_proti_nelegalnej_migracii_v_sr_sk.pdf, prístup k 28.10. 2014]
- [12] Zákon č. 495/2013 Z. z. z 3. decembra 2013, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Zbierka zákonov č. 495/2013, strana 5270, čiastka 109. [Dostupné na: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_39745_711711277.pdf, prístup k 5. 2. 2015]

Výskum podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja v rámci riešenia projektu č. APVV-015-0184 Medzigeneračné sociálne siete v starnúcich mestách, kontinuita a inovácie.

RESUME

Statistics of irregular migration have shown unprecedented growth in the European Union, especially in recent years. Due to the restrictive asylum policy in Slovakia, illegal migration in Slovakia has not recorded significant growth.

Asylum process in Slovakia has undergone turbulence progress. The period of growth begins in 1999 and culminates in 2004 with the number of 11,395 applications. While in 1999 we surpassed the threshold of 1,000 asylum-seekers, already in 2003 we received over 10,000 applicants. The peak was followed by a big fall, more than threefold continuing up until now. Many irregular migrants abused the Slovak asylum system which was reflected in the statistics of stopped proceedings due to a migrant's abandonment of the country. The stopped proceedings represent an average of 50-80% of asylum procedures per year. In Slovakia, the share of successful asylum process is 6-10%, when the stopped proceedings are withdrawn from calculation. Slovakia ranks among the countries that are least willing to grant asylum. Asylum seekers are predominantly male, although the masculinity index decreased from 9700‰ in 2007 to its present value of 1598‰. The absolute majority of asylum seekers are people of reproductive age, especially 18-25 year olds. Unaccompanied minors as a special category of irregular migrants are separately monitored. Since 2007, their frequency is decreasing, while there was a predominance of 16-17 year olds. The structure of asylum seekers in Slovakia is gradually going through some changes due to the changing political and economic situation in the world. In the '90s asylum seekers of the Balkan Peninsula prevailed. Since the new millennium, asylum seekers originate from the most populous states of Asia, South and Southeast Asia, Eastern Europe and the Caucasus region.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

Mgr. Marcela Káčerová, PhD., ukončila magisterské štúdium na Katedre humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave v odbore geografia – kartografia. Na tomto pracovisku absolvovala doktorandské štúdium v odbore humánna geografia a v roku 2009 obhájila dizertačnú prácu s názvom Časový a priestorový aspekt poznávania procesu populačného starnutia obyvateľstva Slovenska. Ako odborná asistentka tu pôsobí od roku 2008. Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa zaoberá predovšetkým štúdiom demografických štruktúr, osobitne procesom populačného starnutia. Zameriava sa aj na výskum demografických procesov, najmä problematiku migrácie obyvateľstva. Výsledkom jej relatívne krátkej vedeckovýskumnej práce je viacero publikácií venovaných najmä populačnému starnutiu na Slovensku a v európskom priestore.

Mgr. Radka Horváthová je absolventkou magisterského študijného programu humánna geografia a demogeografia v štátnej správe a samospráve na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

KONTAKT

kacerova@fns.uniba.sk

radka.horvathova@gmail.com